

KAMILLA MROZOWSKA

 <https://orcid.org/0000-0003-4971-2650>

Krzysztof Stopka

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

Kamilla Mrozowska urodziła się 28 stycznia 1917 roku w Piotrogradzie (Cesarstwo Rosyjskie) jako córka Juliusza Józefa i Haliny z domu Obuch-Woszczatyńskiej. Jej ojciec był inżynierem architektem (zm. 1936), a matka (1894–1951) – przed II wojną światową – nauczycielką szkół średnich i metodykiem nauczania historii w Warszawie. W 1918 roku K. Mrozowska przyjechała do Polski i zamieszkała w stolicy. Wykształcenie niższe pobierała w domu. W 1924 roku rodzice rozwiedli się, a ona od siódmego roku życia pozostawała na utrzymaniu matki. W 1927 roku podjęła naukę w ośmioklasowym XI Państwowym Żeńskim Gimnazjum i Liceum imienia Marii Konopnickiej w Warszawie. W 1935 roku zdała maturę, po czym zapisała się na Wydział Humanistyczny Uniwersytetu Warszawskiego. Studiowała pod kierunkiem profesora Wacława Tokarza, a po jego śmierci (1937) – Marcelego Handelsmana. Magisterium z filozofii w zakresie historii uzyskała 21 stycznia 1939 roku na podstawie pracy *Szkola Rycerska*, którą zaczęła pisać już na seminarium profesora Tokarza. Od października 1938 do czerwca 1939 roku, z ramienia Instytutu Badań Spraw Narodowościowych, pracowała w Archiwum Głównym w Warszawie. Od 1 marca do lipca 1939 roku brała udział w pracach nad zebraniem bibliografii historii Polski do roku 1863 (do powstania styczniowego) pod kierunkiem profesora Handelsmana w Towarzystwie Miłośników Historii w Warszawie.

Po zajęciu miasta przez Niemców od 15 października 1939 do 1 sierpnia 1944 roku brała udział w tajnym nauczaniu na kompletach zorganizowanych przez zespół nauczycielski dawnego Gimnazjum i Liceum imienia Marii Konopnickiej (uczyła historii i języka polskiego). W 1940 roku ukończyła prywatne kursy pisania na maszynie i stenografii, a potem sama uczyła tych umiejętności w Miejskiej Centrali Pisania na Maszynach. Od sierpnia 1941 do sierpnia 1944 roku była nauczycielką jawną Prywatnych Kursów Przesposobienia Administracyjno-Handlowego Janiny Popielewskiej i Janiny Roszkowskiej w Warszawie (tajnie nauczała historii i języka polskiego). W roku 1942/1943 na kompletach przy Gimnazjum Juliusza Słowackiego nauczała historii, natomiast w Państwowej Szkole Kupieckiej jawnie uczyła pisania na maszynie, a tajnie – historii. Podczas powstania warszawskiego była żołnierzem

Armii Krajowej (pseudonimy „Marta”, „Kama”) i działała w służbach sanitarnych oraz informacyjnych w randze podporucznika. Z Warszawy wyszła 6 października 1944 roku na rozkaz Niemców. W okolicach Okęcia uciekła z eskortowanego konwoju. Do końca października przebywała u rodziny w Grodzisku Mazowieckim, po czym na początku listopada 1944 roku znalazła się wraz z matką w Krakowie. Zaraz po przyjeździe nauczała historii i języka polskiego na tajnych kompletach (w XI ośrodku przy krakowskich szkołach powszechnych).

Od listopada 1944 do stycznia 1945 roku pracowała w Zawodowej Szkole Odzieżowej w Krakowie, oficjalnie ucząc historii ubiorów, faktycznie zaś historii Polski. Po wyzwoleniu miasta podjęła pracę w IX Państwowym Gimnazjum i Liceum Żeńskim imienia Józefa Hoene-Wrońskiego (w lutym 1945 r.) i do grudnia 1947 roku (jako nauczycielka kontraktowa, później etatowa) uczyła historii i nauki o Polsce. W listopadzie 1945 roku zdała państwowy egzamin pedagogiczny dla nauczycieli szkół średnich przed Komisją Państwową przy Studium Pedagogicznym UJ. W 1946 roku podjęła pracę nad doktoratem pod kierunkiem docent Wandy Bobkowskiej, a następnie profesora Jana Hulewicza. W pierwszej połowie 1947 roku ukończyła sześciomiesięczny kurs wiedzy o Polsce i świecie współczesnym zorganizowany przez Komisję Okręgu Szkolnego Krakowskiego. W tym czasie próbowała sił jako autorka skryptów i podręczników do historii Polski przeznaczonych dla uczniów szkół średnich. W latach 1946–1948 była sekretarką Towarzystwa Opieki nad Młodzieżą Chłopską. Od 1 stycznia do 1 września 1948 roku korzystała z urlopu w celu dokończenia pracy doktorskiej. Doktorat z filozofii w zakresie historii wychowania otrzymała 12 czerwca 1948 roku na podstawie rozprawy „Życie wewnętrzne, organizacja pracy pedagogicznej i podstawy finansowe pierwszej szkoły wojskowej w Polsce (1765–1795)”. Była to rozszerzona wersja pracy magisterskiej, oparta na szerokiej bazie źródłowej, częściowo zniszczonej w okresie wojny. Od 1 września 1948 do 31 sierpnia 1951 pracowała w Ośrodku Szkolenia Zawodowego Przemysłu Metalowego w Krakowie jako nauczycielka historii oraz nauki o Polsce i świecie współczesnym.

24 marca 1949 Rada Wydziału Humanistycznego UJ powołała ją na asystentkę młodszą przy profesorze J. Hulewiczu. Od 1 kwietnia pracowała jako młodszy asystent, a od 1 września jako starszy asystent przy Seminarium (Katedrze) Historii Najnowszej Oświaty i Wychowania na Wydziale Humanistycznym UJ. Po zlikwidowaniu tej katedry pracowała przy Katedrze Oświaty Dorosłych, a następnie, od 1952 roku, przy Katedrze Pedagogiki i Oświaty Dorosłych na Wydziale Filozoficzno-Społecznym. Prowadziła zajęcia ze studentami pedagogiki i psychologii z historii wychowania, a następnie z elementów nauk pedagogicznych. Z pracy w szkolnictwie zawodowym zrezygnowała w 1951 roku. W listopadzie 1952 roku brała udział w kursokonferencji dla młodych pedagogów, psychologów i historyków wychowania w Rogowie. W maju 1953 roku władze Wydziału Filozoficzno-Społecznego usiłowały przenieść ją do Katedry Polski Feudalnej, jednak – w wyniku interwencji profesora J. Hulewicza – pozostała w Katedrze Pedagogiki i Oświaty Dorosłych jako starszy asystent. W 1953 roku podjęła współpracę z Zespołem Oświecenia Komitetu Historii Nauki PAN. W czerwcu 1953 roku wzięła udział w Zjeździe Młodych Pedagogów, Psychologów i Historyków Wychowania w Warszawie, gdzie została

wybrana do stałego Ogólnopolskiego Komitetu Młodzieżowego środowisk pedagogicznych w Polsce. W czerwcu 1954 roku pojechała na konferencję pedagogów i psychologów do Sulejówka.

Po powstaniu Wydziału Filozoficzno-Historycznego (1953/1954) była tam przewodniczącą Rady Oddziałowej Związku Nauczycielstwa Polskiego (1954/1955). W tym czasie opublikowała rozprawę na temat Michała Jana Hubego, dyrektora Szkoły Rycerskiej, zatytułowaną *Zarys działalności pedagogicznej Michała Hubego (1737–1807)* („Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” 1954, t. 2, s. 471–519). Od 1 października 1955 roku była zatrudniona w Katedrze Pedagogiki jako adiunkt (do 30 stycznia 1958 r.). Prowadziła tam wykłady kursowe z historii wychowania (dla słuchaczy pedagogiki) oraz z dziejów myśli pedagogicznej (dla studentów psychologii), a ponadto wykłady monograficzne. W 1956 roku opublikowała w wydawnictwie Ossolineum obszerną książkę (360 ss.) pod tytułem *Walka o nauczycieli świeckich w dobie Komisji Edukacji Narodowej na terenie Korony*. W pracy położyła nacisk na kształtowanie się grupy nauczycieli świeckich, ale zarazem pokazała jej słabość w systemie szkolnictwa KEN. Doceniła jednak element prekursorstwa i zaczęła na przyszłość. Na podstawie tej rozprawy 30 stycznia 1958 roku otrzymała tytuł naukowy docenta, a 1 lutego 1958 została zatrudniona w Katedrze Historii Nauki i Oświaty na Wydziale Filozoficzno-Historycznym jako docent etatowy (do katedry tej przeszła w roku akademickim 1957/1958).

Od września 1957 do stycznia 1958 roku była zatrudniona dodatkowo na pół etatu jako adiunkt w Komitecie Historii Nauki PAN. Od 1957 roku współpracowała z Towarzystwem Wiedzy Powszechnej, wygłaszając odczyty i prelekcje w Krakowie i na prowincji, recenzując skrypty, opracowując wytyczne i wykłady dla celów szkoleniowych. Od lutego 1958 roku pracowała dodatkowo w Zakładzie Historii Nauki PAN, ale już na pół etatu docenta. W tym roku ogłosiła drukiem *Powinności nauczyciela* oraz wybór mów i listów Grzegorza Piramowicza, sekretarza Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych KEN (Wrocław–Kraków 1958; wyd. 2, 1969), dokonując wyboru tekstów, które poprzedziła wstępem. Napisała także osobny artykuł poświęcony Piramowiczowi (*Grzegorz Piramowicz jako sekretarz Towarzystwa do Ksiąg Elementarnych (1775–1787)*), „Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej” 1958, 6, z. 2, s. 163–202). W październiku 1958 wspólnie z J. Hulewiczem wzięła udział w zjeździe dotyczącym historii tajnego nauczania w czasie okupacji. Rok później opublikowała *Myśli o wychowaniu J. Locke’a* (Wrocław 1959), które opatrzyła wstępem i komentarzem. W 1960 roku przewodniczący Komitetu Kultury Fizycznej zwrócił się do Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego o zgodę na jej zatrudnienie na pół etatu w Wyższej Szkole Wychowania Fizycznego w Krakowie, gdzie miała objąć kierownictwo Zakładu Historii Kultury Fizycznej. Ministerstwo 28 listopada poprosiło o opinię w tej sprawie rektora UJ. Zapewne była negatywna, bo pomysłu nie zrealizowano. W 1960 roku w Podkomisji do Dziejów Oświaty działającej w ramach Komisji Pedagogicznej Oddziału Krakowskiego PAN została wybrana na przewodniczącą Komitetu Redakcyjnego dla publikacji dotyczących tajnego nauczania w okresie okupacji na terenie Dystryktu Krakowskiego Generalnej Guberni. W 1961 roku opublikowała monografię *Szkoła Rycerska Stanisława*

Augusta Poniatowskiego (1765–1795) (Wrocław–Warszawa–Kraków 1961), która była rozszerzoną wersją jej pracy doktorskiej. Książka, opierająca się na źródłach i badaniach podstawowych, uzupełniła lukę w literaturze przedmiotu. Programy szkoły zostały pokazane na tle analogicznych zakładów zagranicznych. Skrupulatnie zbadane zostały jej podstawy materialne, frekwencja, postacie nauczycieli i wychowanków. W 1961 roku, w związku ze zbliżającym się jubileuszem 600-lecia Uniwersytetu, K. Mrozowska podjęła badania nad historią krakowskiej uczelni po trzecim rozbiórce Polski (do 1850 r.) i – wraz z L. Hajdukiewiczem – przygotowała do druku *Kronikę Uniwersytetu Jagiellońskiego za rok akademicki 1956/1957*. W 1961 roku, za pośrednictwem Zakładu Historii Nauki PAN, uzyskała półroczne stypendium naukowe École Pratique des Hautes Études w Paryżu. Przebywała tam od 6 stycznia do początku czerwca. Prowadziła kwerendy w Bibliothèque Nationale, Bibliotece Polskiej, a także w tamtejszych archiwach narodowych (Archives Nationales). Stosunki służbowe z PAN rozwiązała 26 lutego 1962 roku. Odtąd utrzymywała tylko nieformalne kontakty z Zakładem Historii Nauki i Techniki. W 1962 roku opublikowała obszerną rozprawę pod tytułem *Sebastian Girtler (1767–1833). Życie i działalność w Uniwersytecie Jagiellońskim* („Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria B” 1962, z. 6, s. 25–111). W maju 1964 roku wzięła udział w Międzynarodowej Sesji Historycznej na temat „Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego na tle dziejów uniwersytetów w Europie” (głos w dyskusji), która stanowiła jeden z głównych punktów obchodów 600-lecia uczelni. Opublikowała też dwa artykuły: *Studia paryskie profesorów krakowskich w zakresie nauk matematyczno-fizycznych i lekarskich w latach 1780–1830* („Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria B” 1964, z. 9, s. 120–190), a także *Z dalekiej i bliskiej przeszłości szkolnictwa świeckiego we Francji* („Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1964, R. 7, s. 318–361), będące owocem jej pobytu na stypendium w Paryżu. W kolejnym roku w wydawnictwie jubileuszowym UJ ukazało się jej obszerne opracowanie historii UJ w latach 1795–1850 (M. Chamcówna, K. Mrozowska, *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1765–1850*, t. II, cz. I, red. K. Opalek, Kraków 1965, s. 61–235). Był to okres w dziejach uniwersytetu zupełnie dotąd nierozpoznany, odtworzony na podstawie źródeł archiwalnych. Wiele uwagi autorka poświęciła zagadnieniom organizacyjnym i materialnym (funduszom i zakładom uniwersyteckim); pokazała też społeczność uniwersytecką (profesorów i studentów), jej naukowe, pedagogiczne, administracyjne i polityczne zaangażowanie na tle skomplikowanych przemian tego okresu. W związku z jubileuszem 600-lecia uniwersytetu K. Mrozowska wygłaszała odczyty i prelekcje popularnonaukowe. Dokonała też przeglądu polskiej powojennej historiografii szkolnej epoki oświecenia (*Historia szkolnictwa polskiego w dobie Oświecenia. Przegląd wydawnictw 1945–1965*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1965, 8, s. 123–156). W 1965 roku wybrano ją na wiceprzewodniczącą Zarządu Wojewódzkiego Ligi Kobiet w Krakowie, a 27 kwietnia 1966 roku została członkiem Komitetu Badań nad Kulturą Współczesną PAN. W 1966 roku Senat UJ (22 czerwca) i rektor UJ (7 lipca) powołali ją na stanowisko kierownika Międzywydziałowego Studium Kulturalno-Oświatowego (utworzonego na mocy rozporządzenia Ministerstwa Szkół Wyższych 2 czerwca 1966 r.) z dniem 1 czerwca. Zadaniem studium było

kształcenie kadr dla instytucji kulturalno-oświatowych. K. Mrozowska zorganizowała je w roku akademickim 1966/1967. W zajęciach studium uczestniczyli studenci z różnych wydziałów UJ i innych krakowskich uczelni, a wykłady prowadzili między innymi krakowscy artyści, muzycy i rzeźbiarze. W czerwcu 1966 roku została członkiem prezydium Wojewódzkiej Rady Kobiet i członkiem Zarządu Głównego Ligi Kobiet. W dniach 7–9 października 1966 roku wzięła udział w III Kongresie Kultury Polskiej zorganizowanym z okazji 1000-lecia państwa polskiego. Była tam członkiem prezydium Komisji VIII (zabierała głos w dyskusji plenarnej 9 października). W tym roku opublikowała artykuł *Pierwsza polska podróż pedagogiczna u schyłku XVIII wieku* („Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1966, R. 9, s. 332–348), czyli sprawozdanie z podróży zagranicznej Michała Hubego. 1 lutego 1967 roku została członkiem Zespołu Rzeczoznawców do spraw Międzywydziałowych Studiów Kulturalno-Oświatowych w Uniwersytetach. 19 stycznia 1968 roku Rada Wydziału Filozoficzno-Historycznego wystąpiła z wnioskiem o nadanie jej tytułu naukowego profesora nadzwyczajnego przy Katedrze Historii Nauki i Oświaty. W odpowiedzi Rada Państwa 29 października 1969 nadała jej ten tytuł. W związku z tym Minister Oświaty i Szkolnictwa Wyższego 29 listopada 1969 powołał ją z dniem 1 listopada na stanowisko profesora nadzwyczajnego w Katedrze Historii Nauki i Oświaty na Wydziale Filozoficzno-Historycznym. Rok wcześniej ukazał się jej artykuł *O nowe spojrzenie na Józefa Żaluskiego jako Generalnego Kuratora Uniwersytetu Jagiellońskiego* („Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej. Seria A” 1968, z. 12, s. 205–221).

22 czerwca 1968 roku weszła w skład Krajowej Rady Kobiet Polskich. W 1969 roku była członkinią siedmioosobowej delegacji polskiej na Światowy Kongres Kobiet w Helsinkach (14–18 czerwca). W 1970 roku zaangażowała się w akcję upamiętnienia zbliżającej się 200-letniej rocznicy powstania KEN i 440-lecia założenia Uniwersytetu Wileńskiego. Jubileuszowi KEN usiłowała nadać charakter ogólnokrajowy z zachowaniem prymatu ośrodka krakowskiego. Została członkiem Ogólnopolskiego Komitetu Obchodów Jubileuszu KEN, natomiast na UJ włączono ją do Komitetu Jubileuszowego jako wiceprzewodniczącą. W 1971 roku stanęła na czele Zespołu do Badań nad Komisją Edukacji Narodowej. W związku z tym ogłosiła artykuł *Trzy jubileusze Komisji Edukacji Narodowej 1873 – 1923 – 1973 (Przegląd dorobku i postulaty)* („Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1973, R. 14, s. 9–40). 7 czerwca 1971 rektor UJ Mieczysław Klimaszewski mianował ją z dniem 1 października dyrektorem Instytutu Pedagogiki. Jej zadaniami były reorganizacja i restrukturyzacja instytutu po trzyletniej przerwie w jego funkcjonowaniu, wprowadzenie nowych kierunków i programów studiów, a także wykształcenie nowych kadr. W tym czasie starała się wypuklić rolę historii wychowania w kształceniu nauczycieli i pedagogów. Wtedy też ukazało się jej studium na temat Józefa Macieja Brodowicza, profesora UJ i dyrektora Instytutów Naukowych w Krakowie (*Józef Maciej Brodowicz. Z dziejów organizacji nauki i nauczania w Wolnym Mieście Krakowie*, Wrocław 1971). Ogłosiła także popularny artykuł *Sto lat działalności kobiet polskich w oświacie i nauce* (Kraków 1971), w którym zaprezentowała postaci najwybitniejszych Polek zasłużonych dla rozwoju nauki. Pod koniec roku udała się do Wilna w celu nawiązania współpracy z tamtejszymi historykami, a także dla rozeznania

się w archiwaliach dotyczących KEN. W grudniu tego roku jej referat został zaprezentowany podczas XIII Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki w Moskwie (*L'importance de la laicisation pour l'organisation de la science et de la technique en Pologne en 1773–1795* [w:] *Etudes d'Histoire de la science et de la technique*, ed. B. Suchodolski, Varsovie 1971, s. 74–86). W związku z licznymi obowiązkami na uczelni K. Mrozowska 25 marca 1972 złożyła rezygnację ze stanowiska kierownika Międzywydziałowego Studium Kulturalno-Oświatowego. Została ona przyjęta przez rektora 11 kwietnia z dniem 30 września. W latach 1972/1973–1976/1977 prowadziła seminarium doktoranckie w ramach Studium Doktoranckiego zorganizowanego wspólnie przez Instytut Pedagogiki UJ i Wyższą Szkołę Pedagogiczną w Krakowie (wykłady z dydaktyki szkoły wyższej i seminaria doktoranckie). W 1973 roku brała udział w licznych sesjach i spotkaniach upamiętniających rocznicę powołania KEN, w tym także sesji naukowej zorganizowanej w auli Collegium Novum w dniach 24–26 października. Jej wystąpienie nosiło tytuł *Rola uniwersytetów w hierarchicznych ustrojach szkolnych doby Oświecenia* (w: *W kręgu Wielkiej Reformy. Sesja naukowa w Uniwersytecie Jagiellońskim w dwusetną rocznicę powstania KEN*, Warszawa–Kraków 1977, s. 100–120). W związku z jubileuszem opublikowała osobną książkę *Pisma i projekty pedagogiczne doby Komisji Edukacji Narodowej* (Wrocław 1973), dokonując wyboru źródeł i poprzedzając je wstępem. Rocznicę powstania drukarni uniwersyteckiej uczciła artykułem *Rola Drukarni Szkoły Głównej Koronnej w produkcji podręczników dla szkół Komisji Edukacji Narodowej* (w: *Studia z Dziejów Drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego 1783–1974*, red. L. Hajdukiewicz, J. Hulewicz, Kraków 1974, s. 19–48). W tym samym roku wspólnie z Julianem Dybcem opublikowała pracę *Jan Amos Komeński w Polsce. Działalność – recepcja – przegląd badań* („Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych” 1974, t. 18, s. 71–108), a także artykuł *Z dziejów odbudowy szkolnictwa podstawowego w Polsce Ludowej 1945–1950* („Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1974, R. 17, s. 474–497). 19 grudnia 1975 roku na seminarium historyków wychowania w Warszawie wygłosiła referat pod tytułem *Towarzystwo do Ksiąg Elementarnych a Komisja Edukacji Narodowej* (druk: „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1977, t. 20, s. 5–19).

W trakcie reorganizacji Instytutu Pedagogiki rektor Mieczysław Karaś poprosił ją 30 grudnia 1975 roku o sprawowanie tymczasowej opieki nad Zakładem Pedagogiki Opiekuńczej „zgodnie z uchwałą Kolegium Rektorskiego”. W latach 1975–1979 w Instytucie Pedagogiki kierowała zespołem badawczym pracującym nad problemem węzłowym „Model nauczyciela 2-letniej szkoły specjalizacji kierunkowej i system kształcenia nauczycieli” (*Instytut Pedagogiki [Uniwersytetu Jagiellońskiego]*, „Przegląd Oświatowo-Wychowawczy” 1976, R. 3, s. 3–6). W 1976 roku ogłosiła rozprawę *Koncepcje pedagogiczne Oświecenia. Rolland d’Erceville – Denis Diderot – Komisja Edukacji Narodowej. Studium porównawcze* („Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1976, t. 19, s. 3–47). W związku z przejściem profesora J. Hulewicza na emeryturę została mianowana z dniem 1 października 1976 roku kierownikiem Zakładu Historii Oświaty i Kultury w Instytucie Historii (pismo rektora z 10 października). W 1977 roku ukazał się jej artykuł w księdze pamiątkowej poświęconej profesorowi J. Hulewiczowi (*U progu nowej ery. Dyskusja nad statutem wewnętrznym Uniwersytetu*

Wileńskiego w latach 1806–1808 [w:] *Studia z dziejów oświaty i kultury umysłowej w Polsce XVIII–XX w.*, Wrocław 1977, s. 65–79). 15 marca 1977 roku zwróciła się z prośbą o skrócenie swej kadencji na stanowisku dyrektora Instytutu Pedagogiki i zwolnienie jej z obowiązków. Swą prośbę argumentowała przeciążeniem obowiązkami administracyjnymi, co źle wpływało na jej własną pracę naukową. Tymczasem planowała kontynuowanie badań nad dziejami KEN w ramach Zakładu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN. Rektor M. Karaś 30 lipca 1977 roku przyjął jej rezygnację z funkcji dyrektora Instytutu Pedagogiki z dniem 30 września. Na przełomie lipca i sierpnia 1977 roku K. Mrozowska wzięła udział w obradach Międzynarodowego Stowarzyszenia Nauk Pedagogicznych w Gandawie (*Kongres pedagogiczny w Gandawie – wybrane zagadnienia*, „Przegląd Oświatowo-Wychowawczy” 1978, R. 5, s. 115–122). W grudniu 1977 roku jako kierownik zakładu podjęła inicjatywę dziekana Wydziału Filozoficzno-Historycznego Mariusza Kulczykowskiego polegającą na zapoczątkowaniu współpracy naukowej z Francją. W rezultacie na UJ zostało zorganizowanych pięć międzynarodowych sesji naukowych na temat historii uniwersytetów (1978, 1979, 1980, 1983, 1987), podczas których wygłaszała referaty lub zabierała głos w dyskusji. 10 lutego 1978 roku uchwałą Rady Państwa otrzymała tytuł naukowy profesora zwyczajnego nauk humanistycznych. W związku z tym Minister Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki powołał ją 1 marca 1978 roku na stanowisko profesora zwyczajnego na UJ (pismo z 8 marca 1978 r.). W tym czasie K. Mrozowska brała udział w pracach Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN dotyczących Komisji Edukacji Narodowej w ramach problemu międzyresortowego „Rola nauki i oświaty w rozwoju świadomości narodowej i społecznej w Polsce”. Zajmowała się dziejami KEN w szerszym kontekście idei francuskiego oświecenia, polemizowała z jezuitą Janem Poplatkiem na temat roli eksjezuitów podczas wdrażania reform KEN (*Jezuici a Komisja Edukacji Narodowej*, „Roczniki Humanistyczne” 1977, t. 25, s. 101–105; *Jezuici i Komisja Edukacji Narodowej*, „Wiek Oświecenia” 1978, t. 2, s. 109–134).

W dniach 27–28 kwietnia 1978 roku brała udział w konferencji historyków wychowania w Nowym Dworze koło Kielc (wygłosiła referat „Miejsce historii wychowania w programach studiów pedagogicznych”), 13–14 maja 1978 – w sesji na UJ poświęconej historii uniwersytetów (referat: „Le rôle des recherches comparatives pour l’étude de l’histoire des universités”), 5–7 września 1978 – w konferencji organizowanej przez Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN w Mogilanach (referat: „Problematyka badań Komisji Edukacji Narodowej”). 18 listopada wzięła udział w uroczystym posiedzeniu Komitetu Nauk Pedagogicznych (referat: *Historia wychowania w latach 1918–1978, przeszłość, stan obecny, perspektywy*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1979, R. 24, s. 69–78). W dniach 11–12 maja 1979 roku uczestniczyła w sesji na UJ na temat historii uniwersytetów (referat: „L’école centrale de la Couronne et l’enseignement secondaire à l’époque de la Commission de l’Education Nationale”). W dniach 19–21 września 1979 roku przebywała w Wilnie w składzie delegacji UJ na uroczystości upamiętniające 440-lecie założenia tamtejszego uniwersytetu. W tym samym roku pod jej redakcją ukazały się *Studia z dziejów Uniwersytetu Wileńskiego 1579–1979* (Kraków 1979). Znalazł się tam jej własny artykuł

pod tytułem *Uniwersytet Wileński i jego szkoły w latach 1795–1803*. W dniach 24–27 września wzięła udział w międzynarodowej konferencji historyków wychowania w Louvain (Belgia), gdzie poprowadziła wykład „Les universités polonaises à l'époque des Lumières dans le cadre des autres universités en Europe”. Pod koniec roku wyjechała na stypendium do Gandawy i Paryża, gdzie zbierała materiały dotyczące studentów polskich w Gandawie oraz badała problemy pedagogiczne i szkolne we Francji w drugiej połowie XIX wieku. W 1981 roku opublikowała kolejny zbiór źródeł do dziejów Komisji Edukacji Narodowej (*Raporty Szkoły Głównej Koronnej o generalnych wizytach szkół KEN 1787–1793. Wybór tekstów*, Wrocław 1981), opatrzone wstępem i komentarzami. W dniach 24–28 października tego roku wzięła udział w konferencji w Matrafüred poświęconej oświeceniu na Węgrzech, w Europie Środkowej i Wschodniej. Wygłosiła tam referat na temat reformy szkolnej w Polsce w dobie oświecenia (*La réforme scolaire en Pologne au siècle des Lumières [w:] Les Lumières en Hongrie, en Europe Centrale et en Europe Orientale. Actes du Cinquieme Colloque de 24–28 Octobre 1981*, Budapeszt 1984, s. 289–305). Oprócz tego wspólnie z Anną Łukawską ogłosiła artykuł *Plan i program studiów pedagogicznych w ocenie pracowników Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Jagiellońskiego* („Roczniki Pedagogiczne” 1981, t. 7, s. 19–30), swoiste podsumowanie własnej działalności na stanowisku dyrektora instytutu. W 1983 roku wzięła udział w międzynarodowej sesji w Krakowie poświęconej peregrynacjom akademickim w dawnych uniwersytetach („Les étudiants polonais à Gand (1856–1913)”). W 1983 roku powołana została na przewodniczącą Komisji Nauk Pedagogicznych w Krakowskim Oddziale PAN, a w 1984 roku na członka redakcji „Przeglądu Historyczno-Oświatowego”. W tym samym roku wyjechała do Szwajcarii na zaproszenie International Commission for the History of Universities w celu wypracowania koncepcji nowej syntezy dziejów uniwersytetów europejskich. W 1985 roku w Genewie ukazało się repertorium zawierające podstawowe dane, daty i bibliografię do historii poszczególnych uniwersytetów. K. Mrozowska opracowała wstęp do części *Polska (Pologne)*, a także rys dziejów UJ w okresie II wojny światowej (*Sonder le passée a la recherche de l'Université / Interrogating the Past: In Search of the University. CRE – Information*, New series, no. 69. 1st Quarter 1985, Geneve 1985, s. 113–115, 168–170; osobne wydanie: *Université de Pologne 1364–1982*, ed. K. Mrozowska, Cracovie 1988). Jesienią udała się ponownie do Gandawy (15–28 listopada 1985 r.), aby kontynuować badania nad studiami Polaków w tym mieście. W 1985 roku ukazała się jej książka *Funkcjonowanie systemu szkolnego Komisji Edukacji Narodowej na terenie Korony w latach 1783–1793* (Wrocław–Warszawa–Kraków 1985), która została wyróżniona nagrodą ministra I stopnia. W 1986 roku przebywała w Padwie na zaproszenie Instytutu Pedagogiki tamtejszego uniwersytetu. Poprowadziła wykład na temat dziedzictwa jezuitów w Polsce w działalności KEN (K. Mrozowska, *L'héritage des jésuites en Pologne dans l'activité de la Commission de l'Education Nationale, 1773–1794*, „Rassegna di Pedagogia” 1987, nr 45, s. 269–277). W dniach 4–13 maja 1987 roku udała się do Sofii w związku z przygotowaniem do 200. rocznicy powstania tamtejszego uniwersytetu. Wygłosiła referat „Społeczna rola Uniwersytetu Jagiellońskiego”. Na emeryturę przeszła 31 sierpnia 1987 roku. W związku z tym faktem Julian

Dybiec opublikował bibliografię jej prac za lata 1930–1984 („Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 1987, z. 81, s. 179–192).

Po przejściu na emeryturę K. Mrozowska kontynuowała pracę naukową. W roku akademickim 1988/1989 prowadziła wykłady z historii wychowania w Zakładzie Historii Oświaty i Kultury w zastępstwie za Renatę Dutkowską, która przebywała na stypendium naukowym we Lwowie. W 1988 roku opublikowała obszerny artykuł dotyczący tak zwanych Szkół Nowodworskich w okresie reformy Kołłątajowskiej (*Pierwsza w Koronie. Szkoły Nowodworskie w latach 1777–1795. W 400-lecie powołania do życia pierwszej kolonii akademickiej w Krakowie*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1988, t. 31, s. 37–77). W 1989 roku ogłosiła drukiem artykuł na temat kształtowania się historii wychowania jako odrębnej dyscypliny naukowej (*Twórcy historii wychowania jako dyscypliny naukowej*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1989, t. 32, s. 107–123). W 1992 roku do zarysu historii UJ wydanego przez Międzynarodowe Centrum Kultury w Krakowie przygotowała zarys dziejów uczelni w epoce oświecenia (*L’Université de Cracovie à l’époque des Lumières. Ecole centrale de la Couronne 1780–1795* [w:] *The Jagiellonian University in the Evolution of European Culture*, ed. J. Wyrozumski, Kraków 1992, s. 49–64). W tym samym roku w języku polskim ukazały się wyniki badań nad studentami polskimi w Gandawie (*Nasi w Gandawie (1856–1913)*, „Przegląd Techniczny” 1992, nr 40, s. 26–27; 1992, nr 41, s. 28–29). W lutym 1993 roku na I Zjeździe Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego w Rembertowie, zorganizowanym przez Wydział Pedagogiczny Uniwersytetu Warszawskiego, w ramach sekcji historii wychowania uczestniczyła w dyskusji na temat „białych plam” w tej dziedzinie w historii najnowszej. Ogłosiła popularnonaukową, przystępnie napisaną historię KEN i jej szkolnictwa (*By Polaków zrobić obywatelami*, Kraków 1993, seria: Dzieje Państwa i Narodu Polskiego, II. 37). Rok później została członkiem rady redakcyjnej serii Archiwum Dziejów Oświaty. W 1996 roku ukazał się jej artykuł na temat początków kształcenia zawodowego w Szkole Głównej Koronnej – nauczycieli, geometrów przysięgłych, felczerów i lekarzy (*Czy początki szkolnictwa zawodowego?*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1996, t. 37, s. 37–50). W 1998 roku pojawiło się z kolei nowe wydawnictwo źródłowe – zbiór korespondencji wizytatorów generalnych, rektorów i nauczycieli ze Szkołą Główną Koronną z lat 1779–1794 (*Listy z prowincji. Korespondencja wizytatorów generalnych, rektorów i nauczycieli ze Szkołą Główną Koronną 1779–1794*, Warszawa 1998). W tym samym roku na potrzeby studentów uczelni technicznych uczestniczących w kursach dających uprawnienia nauczycielskie przygotowała skrypt *Zarys dziejów wychowania w Polsce od XI do XX wieku* (Kraków 1998). Na emeryturze współpracowała z Centrum Młodzieżowym imienia Henryka Jordana w Krakowie, wygłaszała prelekcje dla uczniów szkół średnich przygotowujących się do konkursu wiedzy o UJ. Utrzymywała kontakty z historykami wychowania z UW i PAN (K. Bartnicka, I. Szybiak). W latach 90. współpracowała z Wyższą Szkołą Humanistyczną w Pułtusku. 29 października 1998 roku w auli Collegium Maius UJ odbyła się uroczystość odnowienia jej doktoratu zorganizowana z inicjatywy Rady Wydziału Historycznego UJ. Zgromadziła ona uczniów i przedstawicieli całego polskiego środowiska historyków wychowania. Promotorem był profesor J. Dybiec, który

wyłosił laudację, prezentując zarówno elementy biografii, jak i dorobek naukowy Mrozowskiej. W 2000 roku z okazji 75. rocznicy utworzenia Katedry Pedagogiki UJ na konferencji naukowej (26–27 września) wyłosiła referat *U początków zawodu nauczycielskiego*. Było to ostatnie jej wystąpienie naukowe. Zostało ono opublikowane w tomie *Myśl pedagogiczna przelomu wieków. Materiały z konferencji naukowej zorganizowanej w dniach 26–27 września 2000 r. z okazji Jubileuszu 600-lecia odnowienia Akademii Krakowskiej i rocznicy 75-lecia utworzenia Katedry Pedagogiki w Uniwersytecie Jagiellońskim* (red. T. Aleksander, Kraków 2001, s. 27–32). K. Mrozowska była ponadto autorką licznych biogramów zamieszczonych w PSB od 1961 do 1978 roku (hasła: Himonowski Antoni–Nikuta Marcin). Prowadziła zajęcia dydaktyczne na historii, pedagogice, psychologii i socjologii, a także w Międzywydziałowym Studium Kulturalno-Oświatowym. Wypromowała 103 magistrów i 9 doktorów. 7 lipca 1958 roku zawarła związek małżeński z J. Hulewiczem (rozwiązany 21 września 1965 r.). Zmarła 2 maja 2002 roku w Krakowie. Została pochowana 9 maja na Cmentarzu Rakowickim (kw. XIIIb, rz. 2, gr. 10).

Była członkiem ZNP (1945), Komitetu Nauk Pedagogicznych PAN, Komisji Nauk Pedagogicznych PAN Oddział w Krakowie (1960; jej przewodniczącą od 1983 r.), Komitetu Badań nad Kulturą Współczesną PAN (1966), członkiem Rady Naukowej Instytutu Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN (1983–1996), Polskiego Towarzystwa Pedagogicznego, International Standing Conference for the History of Education, Polskiego Towarzystwa Historycznego (przewodniczącą sekcji dydaktycznej), Zespołu Dydaktycznego Pedagogiki Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, członkiem honorowym Towarzystwa Historii Edukacji, członkiem redakcji „Przeglądu Historyczno-Oświatowego” (1984), wiceprzewodniczącą Zarządu Wojewódzkiego Ligi Kobiet w Krakowie (1965–1983), członkiem prezydium Wojewódzkiej Rady Kobiet (1966–1967), członkiem Zarządu Głównego Ligi Kobiet, Krajowej Rady Kobiet Polskich (1968), członkiem prezydium zarządu wojewódzkiego Ligi Kobiet (1983–1986). Wpisano ją do Honorowej Księgi Zasłużonych dla Ziemi Krakowskiej (1976). Została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi (1969), Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski (1973), Medalem Komisji Edukacji Narodowej (1973), Medalem Zasłużonego Nauczyciela PRL (1974).

Bibliografia: Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego, DSO II (teczka personalna prof. dr. hab. Kamilli Mrozowskiej); PKEN, 26, S III, 246; WHum., 196; WFH, 32; K. Bartnicka, *Kamilla Mrozowska (28 I 1917–2 V 2002)*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 2002, t. 41, s. 3–5; R. Dutkova, *Kamilla Mrozowska (28 I 1917–2 V 2002)*, „Kwartalnik Historyczny” 2002, R. 109, s. 166–169; J. Dybiec, *Kamilla Mrozowska (1917–2002)*, „Studia Historyczne” 2002, t. 45, nr 3–4, s. 351–352; idem, *Profesor Kamilla Mrozowska*, „Biuletyn Historii Wychowania” 1999, nr 1–2, s. 39–43; A. Meissner, *Profesor Kamilla Mrozowska (1917–2002)*, „Biuletyn Historii Wychowania” 2002, nr 15/16, s. 5–9; idem, *Profesor Kamilla Mrozowska (1917–2002)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2004, R. 47, nr 3–4, s. 237–238; idem, *W kręgu myśli naukowej Profesor Kamilli Mrozowskiej*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 1989, t. 32, s. 97–106; *Mrozowska Halina [w:] Polski Słownik Biograficzny*, t. 22, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1977, s. 210–211; Muzeum Powstania Warszawskiego, *Powstańcze biogramy*, www.1944.pl/powstancze-biogramy/kamilla-mrozowska,246.html [dostęp: 10 V

2022 r.]; I. Naglik, *Mrozowska Kamilla (1917–2002)* [w:] *Słownik biograficzny polskiej historii wychowania*, red. A. Meissner, W. Szulakiewicz, Toruń 2008; E. Sapia-Drewniak, *Kamilla Mrozowska (1917–2002). Nauczycielka, uczona, mistrz*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2016, R. 59, s. 209–222; J. Sondel, *Mrozowska Kamilla* [w:] *Słownik historii i tradycji Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 2012, s. 871; W. Szulakiewicz, *Historia oświaty i wychowania w Polsce 1944–1956*, Kraków 2006; eadem, *Uroczystość odnowienia doktoratu Profesor Kamilli Mrozowskiej*, „Biuletyn Historii Wychowania” 1999, nr 1–2, s. 80; I. Szybiak, *Kamilla Mrozowska (1917–2002)*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 2002, s. 163–166; „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 1987, z. 81, red. J. Dybiec (wstęp i bibliografia prac za lata 1930–1984).